

Moisés Moreno Fernández

mmoreno.ff.uns@gmail.com

Sanja M. Maričić

maricic.sanja@gmail.com

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet

ZASTUPLJENOST STEREOTIPA O ŠPANSKOM JEZIKU I KULTURI U NASTAVI ŠPANSKOG KAO STRANOG JEZIKA U SRBIJI¹

Apstrakt

Budući da je uloga nastavnika da bude vodič u razumevanju strane kulture sa ciljem da studenti steknu interkulturalnu kompetenciju, te da nastavu stranog jezika ne treba odvajati od nastave strane kulture, smatramo da nastava stranog jezika u koju su elementi kulture uključeni od samog početka povećava motivaciju studenata. Kako interkulturalnost obuhvata saznanje o načinu na koji neka zajednica vidi drugu, a to se „obično javlja u obliku stereotipnih predstava“ (ZEO 2003: 117) polazimo od pretpostavke da prisustvo stereotipa može pozitivno uticati na motivaciju studenata. Zastupamo stav da nastavnik na početnim nivoima treba da potencira pozitivne stereotipe u cilju pojačavanja motivacije za učenje španskog jezika. U ovom radu se bavimo prisustvom stereotipnih predstava o španskom jeziku i kulturi kod studenata u Srbiji u vidu analize anketnog ispitivanja.

Ključne reči: španska kultura, (inter)kulturalna kompetencija, stereotip, španski kao strani jezik, motivacija.

1. UVOD

Brojna su istraživanja koja pokazuju da nastavu stranog jezika ne bi trebalo odvajati od nastave strane kulture (Bhabha 1992; Kramesh 1993, 2013; Damjanović 2004; Míquel y Sans 2004; Vodopija-Krstanović 2005; Krželj 2007; Vujović 2007; Filipović 2007; Radić Bojanić 2008; Vučo 2013). Osnovu za ovaj rad čini

---

¹ Ovaj rad je nastao u okviru projekta Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije br. 178002 *Jezici i kulture u vremenu i prostoru*.

sprovedena analiza udžbenika² koji se koriste u nastavi na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, a čiji su rezultati pokazali da autori prate i poštuju aktuelne tendencije u nastavi stranih jezika, te se sociokulturološka znanja obrađuju kao neodvojiva od jezičkih jedinica. Rezultati tog istraživanja objavljeni su početkom 2015. godine u zborniku *Strani jezici na Filozofskom fakultetu: primenjenolingvistička istraživanja: tematski zbornik radova*.³

„Kulturni sadržaji u analiziranim udžbenicima uključuju primere tradicionalne „kulture sa velikim K”, kao i primere „kulture sa malim k” o pojedinostima vezanim za svakodnevni život i saznanjima neophodnim za asimilaciju u špansku kulturu. Primećeno je da su informacije ažurirane tako da prate savremena dešavanja u španskoj stvarnosti tako Pedro Almodovar (šp. *Pedro Almodóvar*) više nije jedini režiser koji se pojavljuje, već je svoje mesto dobio i Alehandro Amenabar (šp. *Alejandro Amenábar*) dok se od glumaca više ne pominje samo Havijer Bardem (šp. *Javier Bardem*) već i glumci mlađe generacije poput Marija Kasasa (šp. *Mario Casas*) i Klare Lago (šp. *Clara Lago*), koji su našim studentima bliži i prepoznatljiviji. Mnoge ilustracije iz prethodnog izdanja zamenjene su fotografijama. Time je udžbenik obogaćen autentičnim materijalom i na taj način nudi realniju sliku Španije (Maričić i Moreno 2015: 166).”

Budući da nas je u prethodnom istraživanju interesovalo u kojoj meri su u udžbenicima koje koristimo u nastavi upotrebljeni autentični i aktuelni materijali, a samim tim i zastupljenost stereotipa u njima, ovaj rad se bavi prisustvom stereotipnih predstava o Španiji, španskom jeziku i kulturi kod naših studenata. S obzirom na činjenicu da je korisnije studente podučavati strategijama koje će im pomoći da samostalno formiraju znanja o ciljnoj kulturi i donose sopstvene zaključke, centralni deo rada bavi se analizom anketnog istraživanja koje je sprovedeno u vidu upitnika na kraju školske 2013/2014. godine. Istraživanje je sprovedeno sa ciljem da se utvrdi u kojoj meri su kod studenata koji uče španski jezik (jezik po izboru) na Filozofskom fakultetu prisutni španski stereotipi. Prisutne stereotipe bismo mogli da iskoristimo za unapređenje nastave budući da u ovom radu zastupamo stanovište da na početnim nivoima nastave treba iskoristiti pozitivne stereotipe kao polazište za razvoj integrativne motivacije i interkulturalne kompetencije kod studenata.

---

2 U pitanju su nova izdanja udžbenika izdavačke kuće *Difusión: Aula Internacional 1 (nueva edición)* i *Aula Internacional 2 (nueva edición)* iz 2013. godine. Pomenuti udžbenici se u nastavi na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu koriste od školske 2014/2015. godine.

3 S. Maričić i M. Moreno Fernández. (2015). Elementi španske kulture u udžbenicima španskog kao stranog jezika. U B. Radić-Bojanić (ur.). *Strani jezici na Filozofskom fakultetu: primenjenolingvistička istraživanja* (str. 151–167). Novi Sad: Filozofski fakultet.

2. INTERKULTURNA KOMPETENCIJA I POJAM STEREOTIPA

Uvođenje strane kulture u nastavu stranog jezika je od velike važnosti kako bi se oni koji uče neki strani jezik lakše i bolje snalazili u situacijama koje neće umeti da tumače na osnovu svojih predznanja. Prema Damljanović (2004: 65) kulturocentrička koncepcija jezičkog obrazovanja podrazumeva istovremeno sticanje komunikativne i sociokulturne kompetencije, a za cilj ima formiranje interkulturalne kompetencije, ličnosti koja je tolerantna, otvorena i sposobna da razume i prihvati druge kulture. Pod interkulturalnim sposobnostima i umećima Zajednički evropski okvir za žive jezike podrazumeva sledeće (ZEO 2003: 118):

- a) sposobnost uspostavljanja odnosa između sopstvene i strane kulture;
- b) izgrađivanje pozitivnog doživljaja prema samom pojmu kulture i sposobnost prepoznavanja i upotrebe različitih strategija u ostvarivanju kontakata sa ljudima iz drugog kulturnog miljea;
- c) sposobnost posredovanja između dve kulture i uspešno izgladivanje nesporazuma i sukoba usled kulturnih razlika;
- d) sposobnost prevazilaženja površnih odnosa koji ne prelaze nivo stereotipnih predstava.

Dakle, kada govorimo o nastavi kulture u okviru nastave stranog jezika, jedna od neizbežnih pojava jeste prisustvo i uloga stereotipnih predstava o ciljnoj kulturi. Pod stereotipom se podrazumeva skup uverenja o ličnim atributima koje poseduju članovi neke grupe (Rodríguez y Moya 1998: 27). Iako Orin Klap smatra da stereotip najčešće zanemaruje istinu, da se obično poistovećuje sa predrasudom, i da se o njemu razmišlja kao o pojavi koju bi trebalo iskoreniti u cilju boljeg razumevanja i izbegavanja sukoba (Trifunović 2007: 133), moramo se zapitati koju ulogu ovakve predstave imaju u kontekstu učenja stranih jezika i proveriti da li mogu biti izvor motivacije kod studenata. Društveni, politički i ekonomski kontekst u kome živimo, a kome je svojstvena globalizacija, određuje način na koji se suočavamo sa stereotipima u kontekstu nastave stranih jezika. U današnje vreme studenti mogu na različite načine da pristupe glavnim kulturnim referencama zemlje čiji jezik uče. Međutim, te stereotipizirane reference koje im se nude mogu biti pogrešne i ne poklapaju se uvek sa kulturnom stvarnošću zemlje, bilo zbog nedovoljnog znanja, bilo zbog nedostatka kritičke svesti da bi se ti stereotipi korigovali. Iako su u udžbenicima koji se koriste u nastavi španskog jezika na Filozofskom fakultetu u podjednakoj meri prisutni elementi hispanoameričke kulture, mi se u ovom radu bavimo samo prisustvom stereotipnih predstava o španskoj, tj. poluostrvskoj kulturnoj stvarnosti budući da je to kulturna stvarnost koju bolje poznaje nastavno osoblje lektorata za španski jezik na Filozofskom

fakultetu. Naša je praksa da studenti imaju dva časa nedeljno sa nastavnikom koji nije izvorni govornik i koji pravi paralele i poređenja sa domaćom kulturom i dva časa sa lektorom izvornim govornikom koji pruža neprocenjiv, pre svega, socio-kulturni input, koriguje pogrešne predstave i stavove o ciljnoj kulturi čime daje svoj doprinos nastavi. Pretpostavka od koje polazimo je da prisustvo pozitivnih stereotipa može uticati na motivaciju studenata, te je poželjno da budu upotrebljeni samo na početnim nivoima učenja stranog, u našem slučaju španskog jezika a da se na kasnijim nivoima koriguju ne bi li se razvila realistična očekivanja u vezi sa ciljnom kulturom. Ovo se može postići uvođenjem kompleksnijih i raznolikih tema iz španske stvarnosti u skladu sa interesovanjima studenata o čemu će biti reči nešto kasnije u radu.

Istraživanje kojim se bavi rad sprovedeno je sa ciljem da se utvrdi koje su stereotipne predstave o Španiji prisutne kod naših studenata koji uče španski kao strani jezik da bi se one pozitivne kasnije upotrebile u stvaranju ili pojačavanju motivacionih veza u učenju španskog kao stranog jezika. Reč je o studentima prve, druge i treće godine osnovnih studija koji su odslušali nastavu za nivo A1 španskog jezika.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Na osnovu podataka dobijenih u toku nastave u neformalnim razgovorima sa studentima nivoa A1 shvatili smo da većina studenata ne pravi razliku između španske i hispanoameričke kulture. Kada ih, na primer, pitamo za tipično špansko piće najčešće dobijemo odgovor tekila (šp. *tequila*) koja je u stvari meksičko piće. Odlučili smo se da tema ovog upitnika budu stereotipi o Španiji jer je to deo kulture koju bolje poznaje nastavni kadar Filozofskog fakulteta. Smatramo, takođe, da bi hispanoameričke stereotipe zbog njihove raznolikosti i obimnosti trebalo istražiti posebno. Pitanja u našem upitniku formulisana su na osnovu ranijih istraživanja o španskim stereotipima. Sa jedne strane, kod Lusene (Lucena 2006) Španija se posmatra kao zemlja umetnosti, prazničnih proslava, strastvenih ljudi, lepih plaža, sunca i flamenka. Sa druge strane, Đandue (Djandue 2012) sprovodi istraživanje više didaktičkog karaktera gde su informanti studenti španskog jezika. Odabir stereotipnih predstava koje smo upotrebili u našem upitniku zasniva se na kombinaciji najreprezentativnijih stereotipa iz dva navedena istraživanja. Upitnik se sastoji iz sedam pitanja o raznim aspektima španskog jezika i kulture, a odgovori se analiziraju deskriptivnom metodom kasnije u radu. Pre toga se daje kratak osvrt na sliku Španije u svetu u toku istorije, sa fokusom na ulozi stereotipnih predstava u nastavi španskog kao stranog jezika.

4. STEREOTIPNE PREDSTAVE O ŠPANIJI I ŠPANCIMA UOPŠTE

Za bolje razumevanje stereotipa o Španiji neophodno je dati kratki pregled slike ove zemlje tokom moderne i savremene istorije jer podrazumevamo da su stereotipi proizvod istorije. Istorijska evolucija slike Španije je prošla kroz dve različite faze:

„Slika imperijalističke Španije u XVI veku formira se u zemljama u kojima smo najprisutniji kada uzmemo u obzir broj osvajanja u tom periodu, i to je slika jedne ratničke zemlje, divlje, neumoljive i okrutne zemlje. Nasuprot tome, romantičarska Španija prestaje da bude „pretnja“ Evropi i ta imperijalistička slika biva zamenjena slikom jedne egzotične, divlje i slobodne zemlje. Realna slika je praktično ista u obe faze, međutim postoji promena u tački gledišta gde se ono negativno pretvara u pozitivno. (Quijano 2003: 31).“⁴

Pre svega, treba naglasiti da se prva koncepcija slike Španije povezuje sa političkom i imperijalističkom nadmoći španske krune nakon Kolumbovog otkrića Amerike. No, tada nastaje takozvana Crna legenda (šp. *Leyenda Negra*) koja se shvata kao skup negativnih uverenja u formi propagande koja je kružila o Španiji u doba španske imperije. Od tog doba svetom se širi ideja o Špancima kao nasilnom, arogantnom i okrutnom narodu. Na drugom mestu se moramo osvrnuti na koncepciju Španije kao egzotične i vesele zemlje, kako ju je video romantizam, a koja je zamenila njenu imperijalističku i agresivnu sliku. Ovde dolazi do obnove slike Španije koja će označiti momenat pre i posle u stereotipnim predstavama o ovoj zemlje. Rat za nezavisnost predstavlja ključni događaj i prelaznu tačku iz jedne u drugu stereotipnu sliku. Ovaj istorijski događaj sa strane je posmatran kao borba za slobodu. Osim toga, španska imperija počinje definitivno da gubi svoju hegemoniju a „inkvizitor biva zamenjen banditom (šp. *bandolero*) i toreadorom (*torero*) (Lucena 2006: 225)“. Na kraju, možemo zaključiti da su istorija Španije i njeni internacionalni odnosi utemeljili sliku koju drugi stvaraju o njenoj kulturnoj stvarnosti i njenom narodu. Što se tiče Srbije, stereotipne predstave o Španiji nam dolaze u vidu latinoameričkih telenovela koje su bile na vrhuncu svoje popularnosti početkom XXI veka. Prema podacima dobijenim iz neformalnih razgovora sa studentima u toku predavanja, njihov prvi kontakt sa španskim jezikom i kulturom ostvaren je u detinjstvu upravo zahvaljujući pomenutim telenovelama. Mlađe generacije više ne pamte period pre „invazije“ španskih telenovela. Studenti ne-

4 “La imagen de la España imperial del siglo XVI se forma en los países en los cuales tenemos mayor presencia, dado el número de conquistas españolas en aquella época, y es la de un país belicoso, salvaje, despiadado y cruel. Por el contrario, la España romántica deja de ser una “amenaza” para Europa y la imagen imperial se transforma en una más exótica, salvaje y libre. La realidad es básicamente la misma en las dos fases pero hay un cambio de punto de vista donde lo negativo se convierte en positivo” (Quijano 2002: 31).

što ređe ostvaruju kontakt sa španskom kulturom preko filmova (šp. *Tres metros sobre el cielo*, *Tengo ganas de ti*) i serija (šp. *El Internado*), zatim muzike (šp. *Enrique Iglesias*) i fudbala (šp. *Primera División*) u nekim slučajevima.

5. ULOGA ŠPANSKIH STEREOTIPA U NASTAVI ŠPANSKOG JEZIKA KAO STRANOG

Pozivajući se na radove Babe (Bhabha 1992) i Kramšove (1993), Vučo (2013: 378) navodi da je učionica u kojoj se odvija nastava stranog jezika neka vrsta „trećeg prostora“ u kome se polazna i ciljna kultura susreću ne bi li uspostavile ambijent interkulturalne razmene. Sa ovim možemo dovesti u vezu ranije pomenutu praksu izvođenja nastave u okviru španskog lektorata na Filozofskom fakultetu gde studenti imaju dva časa sa stranim lektorom, izvornim govornikom i dva časa sa profesorom španskog jezika koji nije izvorni govornik. Kako smo ranije naveli, interkulturalnost obuhvata saznanje o načinu na koji neka zajednica vidi drugu, a to se „obično javlja u obliku stereotipnih predstava (ZEO 2003: 117).“ Stereotipi predstavljaju dodirnu tačku sa kulturom drugog, a Bajram (Byram 2004) smatra da oni mogu biti filter kroz koji posmatramo druge ljude, njihov način života i kulturne vrednosti (Vučo 2013: 375). Stereotipi takođe „omogućavaju studentima da ostanu na svima poznatom tlu da bi potom lakše zakoračili u jedan nepoznat svet (Tiffany 2012: 6).“ Shvaćeni na ovaj način, stereotipi bi mogli biti korisni kao jedna od mogućnosti uvođenja nove stvarnosti koja studentu još uvek nije dovoljno poznata. Iako se stereotip tumači negativno i shvata kao „ideja ili mišljenje koje je opšteprihvaćeno bez primene kritičkog stava“ (Tiffany 2012: 7), smatra se da stereotipi mogu imati pozitivnu ulogu kada pomažu u stvaranju veze između studenta i ciljne kulture. „Predznanja studenata, među koje se ubrajaju i stereotipi u fazi prelaska u sociotipe, predstavljaju čvrste oslonce za koje se vezuju nova saznanja u toku usvajanja ne određujući gubljenje ili napuštanje sopstvenog kulturnog identiteta (Vučo 2013: 376).“

Postoje istraživanja koja pokazuju da nastavnik kao spoljni faktor može direktno uticati na nivo unutrašnje motivacije studenta, na primer, stilom komunikacije (Noels, Clément & Pelletier 1999: 30, navedeno prema Halas i Jakovljević 2015: 94). U svojoj ulozi motivatora, nastavnici bi trebalo da budu upoznati sa različitim tehnikama za podsticanje motivacije u nastavi. Budući da ne postoji samo jedan jedinstven način motivisanja studenata, neki nastavnici pokušavaju da povećaju motivaciju uvođenjem interesantnih tema i zanimljivih zadataka u nastavu. Dakle, u procesu učenja stranog jezika veoma je važna uloga motivacije koja je duboko povezana sa stereotipnim predstavama i predznanjima studenata o

ciljnom jeziku i kulturi. Stereotipi mogu biti pozitivni i negativni, pri čemu prvi omogućavaju uspostavljanje afektivnih veza između studenta i ciljnog jezika.

Krajem 70-ih godina XX veka počinje osmišljavanje modela koji pokušavaju da obogate nastavu time što će u nju inkorporirati aspekte afektivne dimenzije koji su prisutni u procesu nastave – učenje sa ciljem da se poveća efikasnost jezičkih programa. Tragant i Munjos (Tragant y Muñoz 2000: 81–82) nas podsećaju da Gardner i Lambert (Gardner & Lambert), koji kao polaznu tačku u svojoj sociopsihološkoj teoriji o motivaciji uzimaju postojanje motivacije koja je svojstvena učenju jezika, tvrde da postoje tri faktora koji utiču na nivo motivacije: želja za učenjem ili korišćenjem stranog jezika, stavovi prema učenju tog jezika i trud koji je osoba spremna da uloži u taj proces. Njihova ideja je da je jezik neodvojiv od kulture i da je nemoguće u potpunosti naučiti taj jezik bez kulture kojoj pripada. Stoga, sadržaji iz kojih se strani jezik uči ne smeju biti samo lingvistički već moraju da uključe i niz socijalnih i kulturoloških elemenata.

Kod studenata sa izraženom integrativnom motivacijom može se uočiti želja da se integrišu u kulturu ciljnog jezika. Kada govori o razlozima zbog kojih studenti francuskog biraju taj jezik, Konstantin (Constantin 2008: 598) navodi da „najveći deo objašnjenja potiče iz emotivno obojene motivacije integrativnog tipa budući da biraju francuski jezik jer im se dopada njegova melodičnost, zvučnost i zato što smatraju da je elegantan.“ Dakle, integrativna motivacija potiče od ličnih i subjektivnih pobuda koje su opet tesno povezane sa pozitivnim stereotipima. Možemo reći da se slično dešava i sa španskim jezikom jer kada studenta Filozofskog fakulteta u Novom Sadu upitate zašto bira španski jezik kao izborni predmet, razlozi su pretežno integrativnog i afektivnog, a retko instrumentalnog karaktera. Studenti biraju španski jezik kao predmet po izboru jer su upoznati sa njim preko medija komunikacije, naročito televizije.

Vilijams i Budren (Williams & Burden 1997) zastupaju gledište da postoji unutrašnja motivacija koja nastaje kao proizvod znatiželje ili želje da se nauči nešto i spoljašnja motivacija kao što je posao, ispit na fakultetu, televizijska serija. Ovi autori tvrde da i spoljašnja u unutrašnja motivacija ne moraju biti uzajamno isključive što potvrđuje slučaj naših studenata gde su latinoameričke telenovele odigrale ulogu spoljašnje motivacije iz koje je proistekla unutrašnja motivacija za učenje španskog jezika.

Stereotip da je španski jezik jezik latinoameričkih telenovela pojavio se u Srbiji tokom poslednje dve decenije kao motivacioni podstrek za učenje ovog jezika. Sa tim u vezi na 32. strani udžbenika za nivo A1 *Aula Internacional 1* (v. sliku br. 1) pojavljuje se mišljenje studentkinje iz Srbije o interesovanju za španski jezik u našoj zemlji zahvaljujući latinoameričkim telenovelama. Budući

da je ovde reč o stereotipu koji nema veze sa samom Španijom već sa zemljama Hispanske Amerike, ovom prilikom ga nećemo dublje analizirati.

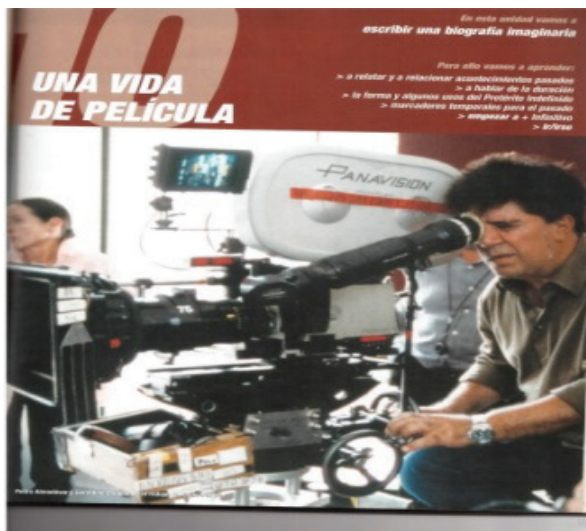

Slika 1. Mišljenje devojke iz Srbije o zastupljenosti španskog jezika u njoj zemlji

Kako navodi Perić Zimonjić (2003), emitovanje latinoameričkih telenovela uticalo je na društvo u Srbiji – poslednje dve decenije Srbiju je obeležio takozvani bum latinoameričke telenovele (šp. *boom de la telenovela latinoamericana*). Gledajući telenovele od malih nogu, budući studenti usvajaju vokabular i uvežbavaju veštinu usmenog razumevanja tako da kad započnu akademske studije i odaberu španski jezik kao jezik po izboru već poseduju solidnu osnovu za učenje. Smatramo da su kultura gledanja latinoameričkih telenovela i prisustvo španskog jezika u medijima komunikacije u Srbiji u funkciji spoljašnje motivacije u velikoj meri uticali na popularnost španskog jezika kod studenata.

Kada se jezik povezuje sa poznatim ličnostima to predstavlja primer pozitivnog stereotipa. Režiseri poput Pedra Almodovara (šp. *Pedro Almodóvar*) i glumci poput Marija Kasasa (šp. *Mario Casas*) predstavljaju španske ikone i prvi kontakt studenata sa španskim jezikom. Na prvi pogled, radi se o stereotipiziranim simbolima španske sedme umetnosti kako smo se mogli uveriti u slučaju Almodovara (v. sliku br. 2), koji se pojavljuje čak sedam puta u starom izdanju udžbenika *Aula Internacional* i koji svakako nije jedini kvalitetan španski režiser. Ipak ličnosti poput njega mogu imati pozitivan uticaj na proces učenja jezika. Kada studenti stvore afektivnu vezu sopstvenih predznanja sa ciljnom kulturom i jezikom, neophodno je upozoriti ih da treba da zanemare svaki stereotip koji implicira pojednostavljenu verziju stvarnosti jer „svođenje stvarnosti na jednu pojednostavljenu sliku sa sobom povlači karikiranje negativnih i/ili pejorativnih odlika. Sve to može dovesti do nerazumevanja, prezira i straha, te na taj način stereotipi mogu prouzrokovati prekid komunikacije (Tiffany 2012: 61).“

Slika 2. Naslovna strana i uvod u lekciju na nivou A1

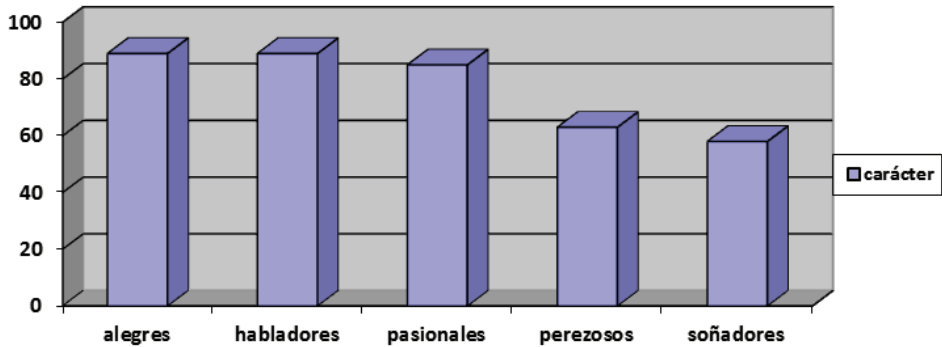
6. ANKETNO ISPITIVANJE O ŠPANSKIM STEREOTIPIMA

Ispitivanje je sprovedeno na samom kraju kursa krajem maja 2014. godine, na uzorku od 99 studenata koji pohađaju predmet španski jezik po izboru (nivo A1) na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu sa ciljem da se utvrdi kakvu predstavu o Španiji imaju srpski studenti i u kojoj meri su španski stereotipi ovde prisutni. Ispitanici su uglavnom devojke starosti od 19 do 21 godine koje studiraju engleski, nemački, ruski, rumunski jezik, žurnalistiku, pedagogiju i psihologiju. Iako je ispitanicima srpski jezik maternji, upitnik je formulisan na španskom jeziku budući da je to jezik kojim se služimo u nastavi, a termini navedeni u upitniku su termini koji su studentima poznati iz udžbenika.

U upitniku (v. Dodatak 1) nude se generalno pozitivni stereotipi koji potenciraju interesovanje za učenje španskog jezika u ovoj zemlji. Zadatak ispitanika je bio da označe u kojoj se meri od 1 do 5 slažu / ne slažu sa stereotipnim tvrdnjama ponuđenim u upitniku pri čemu je br. 5 označavao iskaz *u potpunosti se slažem*, 4. *slažem se*, 3. *niti se slažem niti se ne slažem* 4. *ne slažem se*, dok je br. 1 jednak iskazu *uopšte se ne slažem*. Upitnik se sastoji iz 7 pitanja, a odgovori se deskriptivnom metodom analiziraju dalje u tekstu.

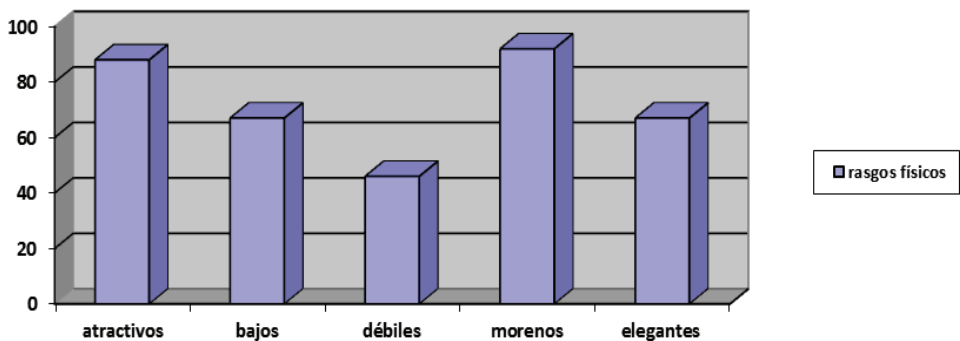
Prvo pitanje se bavilo stereotipnim predstavama studenata o karakteru Španaca (v. Dijagram 1), gde 89% ispitanika smatra da su Španci veseli i pričljivi,

85% da su strastveni. Smatramo da su u pitanju stereotipi pozitivnog karaktera koji doprinose izgradnji pozitivnog i prijatnog mišljenja o Špancima. Dalje, 63% smatra da su Španci lenj narod, dok 58% nalazi da su sanjalice.

Dijagram 1. Karakter Španaca

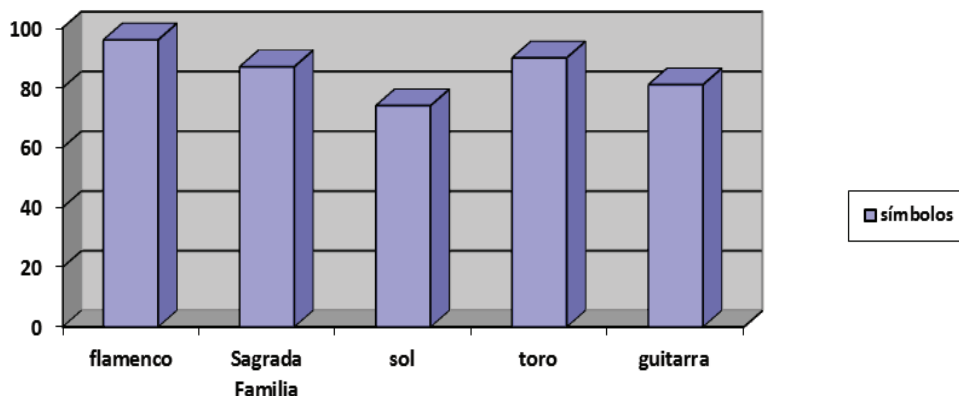
Kada je reč o fizičkim karakteristikama (v. Dijagram 2), slika koju srpski studenti imaju o Špancima je donekle pogrešna i zbunjujuća budući da, prema njihovim rečima, uzimaju u razmatranje glumce iz latinoameričkih telenovela i američkih filmova, zbog čega 92% ispitanika smatra da su Španci crnomanjasti, 88% da su atraktivni, 67% da su elegantni, ali i da su niskog rasta, dok 46% smatra da su fizički slabi, s tim da bi poslednja dva bili primeri negativnih stereotipa.

Dijagram 2. Fizičke karakteristike Španaca

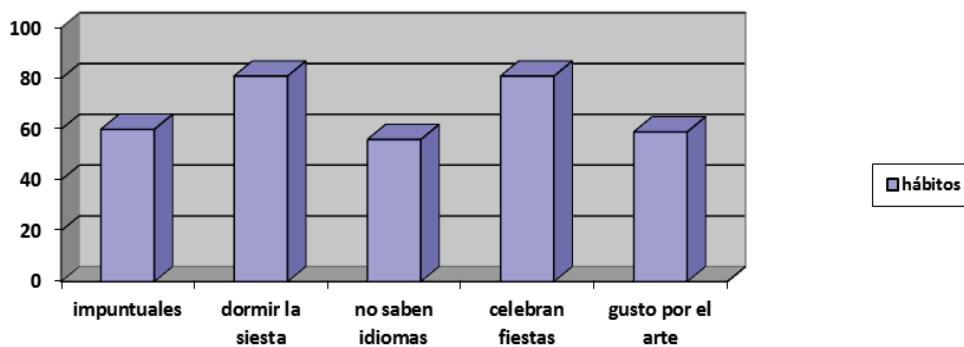
Treće pitanje (v. Dijagram 3) je bilo vezano za simbole Španije. Stereotipna predstava o flamenku kao simbolu španske kulture zastupljena je kod 96% ispitanika, zatim sledi simbol bika sa 90%. Ovi podaci bi se mogli uporediti sa globalnom slikom o Španiji u čitavom svetu. Ostali simboli su takođe prilično

zastupljeni u viziji o Španiji, *Sagrada Familia* u Barseloni sa 87%, sunce sa 74% i gitara sa 81%.

Dijagram 3. Simboli Španije

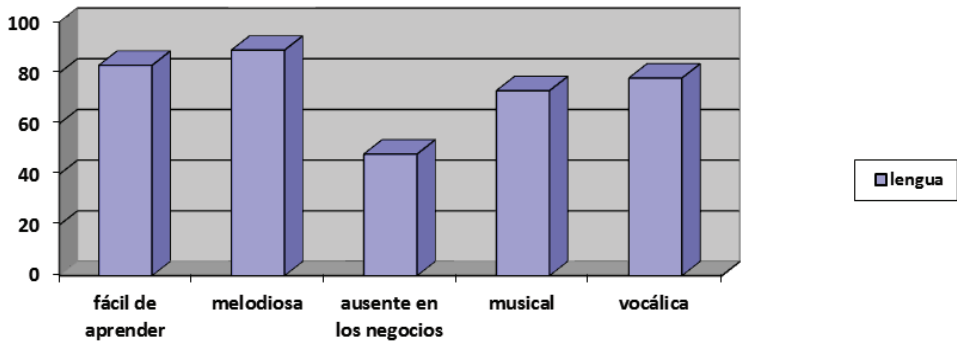
Četvrto pitanje bavilo se navikama Španaca. Stereotipi o navikama (v. Dijagram 4) tesno su povezani sa idejom da Španci vole da proslavljaju praznike (81%), te da su prijatan i opušten narod koji voli da uživa u životu. Zbog toga 81% ispitanika veruje da Španci spavaju posle ručka (šp. *dormir la siesta*), te da su skloni kašnjenju (60%). Ideja o tome da su Španci ljubitelji umetnosti prisutna je kod 59%, a stereotip da ne govore strane jezike prisutan je kod 56% ispitanika.

Dijagram 4. Navike Španaca

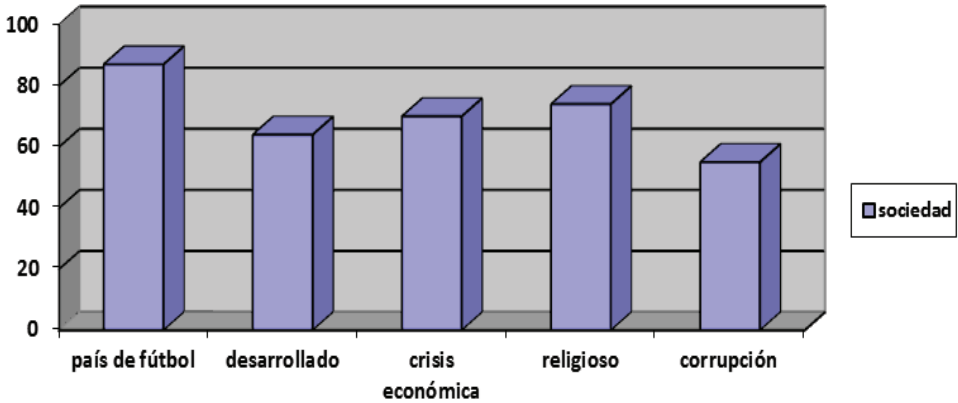
Pitanje broj 5 bavilo se španskim jezikom (v. Dijagram 5). Najveći broj ispitanika (89%) smatra da je španski melodičan jezik. Stereotip o tome da je španski jezik lak za učenje zastupljen je kod 83% ispitanika, što možemo da objasnimo činjenicom da je španski jezik jednostavniji od srpskog, a i time da studenti u Sr-

biji imaju dobro razvijenu veštinu usmenog razumevanja španskog jezika zahvaljujući ranije pomenutim latinoameričkim telenovelama. Ove serije nude svojim gledaocima jedan lako razumljiv input budući da koriste jednostavan vokabular te se smatra da je španski fonetički manje komplikovan i vokalniji (78%) i prijatan za uho (73%) od, na primer, srpskog jezika. Na kraju, 48% ispitanika ne prepoznaje španski jezik kao jezik poslovanja što smatramo negativnim stereotipom i ovde nalazimo razlog odsustva instrumentalne motivacije kad je u pitanju učenje španskog jezika u Srbiji.

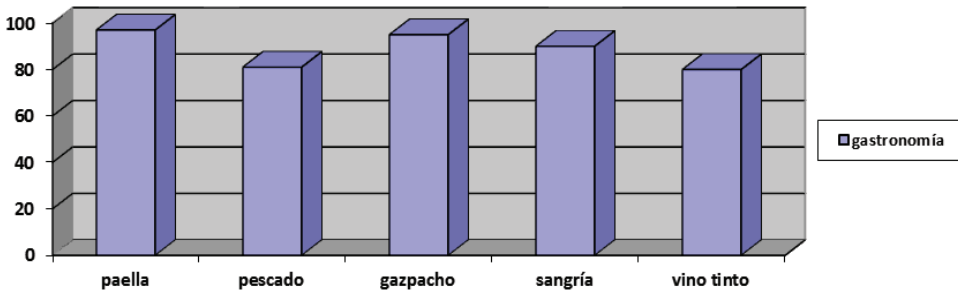
Dijagram 5. Španski jezik

Kada se radi o mišljenju studenata o pitanju broj 6 koje se bavilo španskim društvom (v. Dijagram 6), 87% ispitanika smatra da je to zemlja koju definišu njeni sportski uspesi gde se pre svega daje prednost fudbalu kao nacionalnom sportu. Zatim sledi koncept Španije kao religiozne zemlje, kako je vidi 74% ispitanika. 60% ispitanika poznaje situaciju Španije koja se poslednjih godina bori sa jakom ekonomskom krizom, dok 70% ispitanika shvata Španiju kao ekonomski razvijenu zemlju. Primećujemo da najmanji procenat ispitanika (55%) Španiju smatra korumpiranom zemljom.

Dijagram 6. Špansko društvo

Pitanje broj 7 o gastronomskoj slici Španije (v. Dijagram 7) zasniva se na njenim najpoznatijim jelima tako da paelja (šp. *paella*) zauzima prvo mesto sa 97% , a na drugom mestu je gaspačo (šp. *gazpacho*) sa 95%. Logično je da studenti povezuju ostala jela i pića kao što su sangrija (90%), riba (81%), crveno vino (80%) sa gastronomskom kulturom Španije, jer one predstavljaju osobenosti ove zemlje koje ne doprinose stvaranju ni pozitivne ni negativne slike već zavise od individualnog ukusa kada je u pitanju hrana.

Dijagram 7. Španska gastronomija

7. PEDAGOŠKE IMPLIKACIJE

Na osnovu dosada viđenog i imajući u vidu popularnost španskog jezika kao stranog na našem Fakultetu, zaključujemo da je kod studenata u Srbiji prisutna pozitivna slika Španije. Zastupamo stav da nastavnik treba da iskoristi stereotipne predstave o Španiji kao način uvođenja studenata u novu kulturu ne bi li

ih motivisao da se upoznaju sa španskim jezikom pomoću predznanja koja o njoj imaju. Upotreba stereotipa može biti izuzetno korisna kao prvi kontakt sa ciljnom kulturom što, logično, dobro funkcioniše na početnim nivoima. Ipak, ovde treba naglasiti da nastavnik treba da koristi isključivo pozitivne stereotipe i to samo u svrhu približavanja strane kulture. Međutim, ne smemo zaboraviti da se, ako se pribegne stalnoj upotrebi stereotipnih predstava, daje ne samo pojednostavljena već i pogrešna slika jedne kulturne stvarnosti.

Uloga nastavnika u prevazilaženju interkulturnih razlika podrazumeva da se uzme u obzir i način na koji njihovi sopstveni stereotipi i predrasude mogu podsvesno da utiču na nastavu i kakve posledice na učenike može da ima njihovo ponašanje i njihov način razmišljanja (Vučo 2013: 375). Nastavnik kao ambasador strane kulture mora da preuzme odgovornost i da ide dalje od simbola kao što su flamenko, bikovi, sunce i plaže po kojima je Španija poznata u svetu. On ima obavezu da uzme u obzir ostale kulturne reference koje su lišene klišea. Što gramatički i leksički sadržaji postaju komplikovaniji, nastavnik treba da predstavlja kulturne sadržaje koji su udaljeniji od onih opštepoznatih, tj. veću gramatičku i leksičku kompleksnost treba da prati i veća kulturna raznolikost u nastavi. Prateći rast nivoa znanja jezika, studentu možemo predočiti alternativne elemente iz manje poznate sociokulturne stvarnosti Španije kao što su savremeni španski pisci, prestižne savremene arhitektae, dobitnici Nobelove nagrade iz oblasti medicine, alternativni nezavisni muzičari, uspešni modni brendovi, jezička raznolikost Španije (baskijski, katalonski i galisijski jezik), zeleni predeli Kantabrije, uporne kiše severnih delova španskog poluostrva, galisijske gajde, plavi sir iz Asturije, vino iz La Riohe, snežne planine Granade, drevni baskijski običaji, njuh za trgovinu kod Katalonaca, vulkanski pejzaži na Kanarima, kastiljanske srednjovekovne građevine i sl. Sva pomenuta bogatstva Španije mogu se postepeno uvoditi u nastavu španskog jezika u skladu sa interesovanjima nastavnika i studenata. Međutim, nastavnik španskog jezika, koji nije izvorni govornik, može imati poteškoće u detaljnijem poznavanju izuzetno raznolike hispanske kulture (Maričić 2011: 756). Budući da Kramšova (Kramsch 2013: 58) tvrdi da su nastavnici neizvorni govornici donekle u prednosti jer su strani jezik učili na način na koji ga uče i njihovi studenti, ali da se često nelagodno osećaju kada treba da podučavaju pojmove iz svakodnevnice kulture koju ne poznaju najbolje i koja im nije dovoljno bliska, smatramo da naša praksa, gde studenti imaju dva časa nedeljno sa nastavnikom koji nije izvorni govornik i koji je u stanju da pravi paralele i poređenja sa domaćom kulturom i dva časa sa lektorom izvornim govornikom koji pruža neprocenjiv, pre svega, sociokulturni input, koriguje pogrešne predstave i stavove o ciljnoj kulturi čime daje svoj doprinos nastavi, veoma dobro funkcioniše.

8. ZAKLJUČAK

Rezultati dobijeni analizom upitnika su suštinski povezani sa motivacijom za učenje stranog jezika. Iz rezultata se iščitava da je predstava koju studenti u Srbiji imaju o španskom jeziku i kulturi generalno pozitivna što olakšava stvaranje motivacionih veza za dobro savladavanje jezika. Na osnovu neformalnih razgovora sa studentima u toku nastave, uvidamo da većina stereotipnih predstava kod njih postoji od ranije, te je naš zadatak kao nastavnika da izolujemo one pozitivne koji će nam pomoći u pojačavanju motivacije za učenje španskog jezika i razvijanje interkulturalne kompetencije kod studenata. Studentima se mora se naglasiti da španska i hispanoamerička kultura, iako slične, nisu identične, te da među njima postoje mnoge bitne razlike, pa kod studenata treba negovati kritički stav prema različitim kulturnim sadržajima. U ovom radu smo se bavili stereotipnim predstavama o Španiji koje su prisutne u Srbiji. Zaključili smo da je dobro da se stereotipi pozitivnog karaktera upotrebljavaju u nastavi, ali uz dozu opreza. Verujemo, takođe, da bi u nastavu trebalo uvesti nešto kompleksnije elemente španske kulture koji će obogatiti proces učenja i razbiti postojeće klišeje. Ovo je moguće kada se nastavnik španskog jezika i lektor izvorni govornik udruže i „kontrolišu“ jedan drugog u osmišljavanju nastavnog plana i programa.

LITERATURA

- Constantin, F. (2008). “Aspects motivationnels dans l’ apprentissage des langues étrangères. Le cas du français dans une faculté de sciences économiques”. *Annals of Faculty of Economics* vol. 1, issue 1: 596–601.
- Damljanović, D. (2004). “Kulturološki pristup u nastavi stranih jezika”. *Primenjena lingvistika* 5: 64–69.
- Djandue, B. D. (2012). *La influencia de los estereotipos en el aprendizaje del Español como Lengua Extranjera (E/LE) en Costa de Marfil*. RedeLE. (24) 1571–4667. Pristupljeno 26. 3. 2015. http://www.mecd.gob.es/dctm/redele/Material-RedEle/Revista/2012/2012_redELE_24_07BiDromb%-C3%A9DJANDUE.pdf?documentId=0901e72b8126d085
- Estévez Coto, M. y Y. Fernández de Valderrama (2006). *El componente cultural en la clase de E/LE*. Madrid: Edelsa.
- Fernández Conde Rodríguez, M. (2005). *La enseñanza de la cultura en la clase de español de los negocios*. Madrid: Arco libros.
- Jakovljević, B. i A. Halas. (2015). “Analiza motivacione orijentacije u učenju engleskog jezika kao stranog kod univerzitetskih studenata“, u *Strani jezici*

- na Filozofskom fakultetu: primenjenolingvistička istraživanja, ur. B. Radić-Bojanić (Novi Sad: Filozofski fakultet): 91–106.
- Kramsch, C. (2013). “Culture in foreign language teaching”. *Iranian Journal of Language Teaching Research* 1(1): 57–78. Pristupljeno 5. 12. 2014. http://www.urmia.ac.ir/ijltr/Lists/archive_p1/Attachments/25/04.pdf
- Krželj, K. (2007). “Mogućnost ostvarenja ciljeva interkulture lingvopragmatike u nastavi stranih jezika”. *Primenjena lingvistika* 8: 168–176.
- Lucena, M. (2006). “Los estereotipos sobre la imagen de España. Centro de Ciencias Humanas y Sociales. Norba”. *Revista de historia* 19: 219–229.
- Maričić, S. (2011). “Upotreba hispanskog filma u cilju sticanja kulturne kompetencije u nastavi španskog jezika kao stranog jezika. *Teme* (35) 3: 751–765.
- Maričić, S. i M. Moreno Fernández. (2015). “Elementi španske kulture u udžbenicima španskog kao stranog jezika“, u *Strani jezici na Filozofskom fakultetu: primenjenolingvistička istraživanja*, ur. B. Radić-Bojanić (Novi Sad: Filozofski fakultet): 151–167.
- Miquel, L. y N. Sans. (2004). El componente cultural: un ingrediente más en la clase de lengua. *RedEle*. Pristupljeno 5. 12. 2014. http://www.mecd.gob.es/dctm/redede/Material-RedEle/Revista/2004_00/2004_redELE_0_22Miquel.pdf?documentId=0901e72b80e0c8d9
- Perić Zimonjić, V. *Boom del escapismo latino*. 4. septembar 2003. Pristupljeno 20. 4. 2014. <http://www.ipsnoticias.net/2003/09/television-serbia-boom-del-escapismo-latino/>
- Quijano, A. (2003). *Análisis histórico y sociológico de la imagen de España*. Madrid: Proyecto Marca España. Proyectos y Producciones Editoriales, S.A Primera Edición.
- Radić-Bojanić, B. (2008). “Elementi anglofone kulture u udžbenicima za srednje škole”. *Primenjena lingvistika* 9: 258–264.
- Rodríguez, R. – Moya, M. C. (1998). “España vista desde Andalucía. Estereotipos e identidad”. *Psicología política* 16: 27–48. Pristupljeno 23. 6 2014. http://dialnet.unirioja.es/servlet/fichero_articulo?codigo=2566428&orden=0
<http://www.realinstitutoelcano.org/publicaciones/informe.pdf>
- Savet Evrope. (2003). *Zajednički evropski okvir za žive jezike*. Podgorica.
- Tiffany, F. (2012) *¿Qué papel desempeñan los estereotipos en el aprendizaje del español como lengua y cultura extranjera?* Université Stendhal Grenoble III. Pristupljeno 26. 3. 2015. http://dumas.ccsd.cnrs.fr/docs/00/82/87/38/PDF/FRANCO_Tiffany_M1PLC_Etubes_iberiques_et_iberero-americanes_Parcours_hispanique.pdf

- Tragant, E. y C. Muñoz. (2000). “La motivación y su relación con la edad en un contexto escolar de aprendizaje de una lengua extranjera”, in: *Segundas lenguas*, ed. C. Muñoz (Barcelona: Ariel lingüística).
- Trifunović, V. (2007). “Formiranje socijalnih tipova u teoriji Orina Klapa”. *Glasnik Etnografskog instituta SANU* 55(1): 125–139.
- Vodopija-Krstanović, I. (2005). “Kultura i nastavnik stranoga jezika”, u: *Jezik u društvenoj interakciji*, ur. D. Stolac, N. Ivanetić i B. Pritchard (Zagreb, Rijeka: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku): 525–534.
- Vujović, A. (2007). “Kultura u nastavi stranog jezika”. *Primenjena lingvistika* 8: 158–167.
- Vučo, J. (2013). “O nekim specifičnostima interkulture razmene u savremenoj nastavi stranih jezika”, u: *Jezici i kulture u vremenu i prostoru* (II/1), ur. S. Gudurić i M. Stefanović (Novi Sad: Filozofski fakultet): 273–379.
- Williams, M. y R. L. Burden. (1997). *Psychology for language teachers*. Cambridge: Cambridge University Press.

Moisés Moreno Fernández
Sanja M. Maričić

THE PRESENCE OF SPANISH STEREOTYPES IN TEACHING SPANISH AS A FOREIGN LANGUAGE IN SERBIA

Summary

Bearing in mind that it is the teacher's role to be the guide in foreign culture comprehension so that his or her students are able to acquire intercultural competence, and that both foreign language teaching and learning should not be separated from foreign culture teaching, it is our opinion that language teaching which includes cultural input from the beginning increases students' motivation. Since intercultural awareness covers an awareness of how each community appears from the perspective of the other, often in the form of national stereotypes (CEFR, 103), it is our hypothesis that the presence of stereotypes can have a positive influence on students' motivation. In our opinion, positive stereotypes should be used at beginning levels in order to increase the motivation for studying Spanish as a foreign language. That is why our paper deals with the presence of stereotypes regarding the Spanish language and culture in Serbia by analyzing a survey data gathered from our students.

Key words: Spanish culture, (inter)cultural competence, stereotype, Spanish as a foreign language, motivation.

Dodatak. Anketa o stereotipnim predstavama.

ENCUESTA SOBRE LOS ESTEREOTIPOS DE ESPAÑA

Contesta a las siguientes preguntas teniendo en cuenta tu conocimiento cultural acerca de los españoles. El número 1 es la nota más baja y el número 5 es la nota más alta. Señala en qué grado estos estereotipos se corresponden con la realidad. Marca con una X tu opinión.

¿Cómo crees que es el carácter de los españoles?

CARÁCTER	1	2	3	4	5
Alegres					
Habladores					
Pasionales					
Perezosos					
Soñadores					

¿Cómo crees que son los rasgos físicos de los españoles?

RASGOS FÍSICOS	1	2	3	4	5
Atractivos					
Bajos					
Débiles					
Morenos					
Elegantes					

¿Cuáles crees que son los símbolos más representativos de España?

SÍMBOLOS	1	2	3	4	5
Flamenco					
Templo de la Sagrada Familia					
Sol					
Toro					
Guitarra					

¿En qué grado identificas estos hábitos con los de los españoles?

HÁBITOS	1	2	3	4	5
Impuntualidad					
Dormir la siesta					
Desconocimiento de idiomas					
Celebrar fiestas					
Gusto por el arte					

¿Qué aspectos de los siguientes asocias más a la lengua española?

LENGUA	1	2	3	4	5
Fácil de aprender					
Melódica					
Ausente en el mundo de los negocios					
Presente en el panorama musical internacional					
Vocálica					

¿Cuáles de los siguientes rasgos crees que son más característicos de la sociedad española?

SOCIEDAD	1	2	3	4	5
País de fútbol					
País desarrollado					
Crisis económica					
País religioso					
Corrupción					

¿Cuáles crees que son las comidas y bebidas más típicas de España?

GASTRONOMÍA	1	2	3	4	5
Paella					
Pescado					
Gazpacho					
Sangría					
Vino tinto					